

STRATEGIJE RAZVOJA KMETIJ, KI SE UKVARJAJO S PRIREJO JAJC ¹

Marija KLOPČIČ ², Barbara PODRŽAJ ³, Antonija HOLCMAN ⁴

Delo je prispelo 12. junija 2014, sprejeto 23. junija 2014.
Received June 12, 2014; accepted June 23, 2014.

Strategije razvoja kmetij, ki se ukvarjajo s prirajo jajc

Namen raziskave je bil ugotoviti stanje in značilnosti kmetij v Sloveniji, ki imajo registrirano rejo kokoši nesnic ter njihove strateške načrte za prihodnost. Rezultate smo pridobili s pomočjo vprašalnika, ki smo ga poslali 87-tim rejcem. Vrnjenih in pravilno izpolnjenih je bilo 50 vprašalnikov. Večina rejcev se poleg reje nesnic ukvarja tudi z drugimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi. Večina rejcev nima namena v naslednjih treh do petih letih povečati obsega priraje jajc. Najpomembnejši cilj kmetovanja je za rejce zadovoljiv dohodek na kmetiji ter priraja kakovostnih in varnih proizvodov živalskega porekla. Prikazane so razlike med posameznimi skupinami rejcev glede na način reje kokoši nesnic (ekološki / drugi načini reje), glede na obliko kmetovanja (specializacija / različne kmetijske in/ali nekmetijske dejavnosti) in glede na pričakovan obseg priraje jajc v prihodnosti (povečan obseg / nespremenjen obseg).

Ključne besede: perutnina / kokoši / nesnice / jajca / kmetije / strategije razvoja / ankete / Slovenija

1 UVOD

Kmetje za spoprijemanje s spremembami in novimi izzivi z namenom doseganja zastavljenih ciljev potrebujejo dober strateški načrt. Na Nizozemskem je pri razvoju lastne strategije podjetnikom in kmetom v pomoč kmetijsko ekonomski raziskovalni inštitut (LEI), ki je razvil metodo Interaktivnega strateškega razmišljanja (ISM). Ta metoda je bila vpeljana tudi v Sloveniji kot del medinstitucionalnega sodelovanja v okviru projekta »Kmeto-

The strategy of the development of farms that are engaged in egg production

The aim of the study was to find out conditions and characteristics of Slovenian farms that are engaged in egg production as well as their future strategic plans. The results were obtained with questionnaires that were sent to 87 farmers but 50 were properly answered and returned. Besides egg production most farmers are engaged in other agricultural and non-agricultural activities. The main objective of farmers is sufficient income and production of quality and safety animal products. The differences among groups of farmers are presented according to system of egg production (organic / other systems), model of production (specialization / various agricultural and non-agricultural activities) and expected egg production in future (enlarged production / unchanged production).

Key words: poultry / laying hens / eggs / farms / development / strategy / questionnaires / Slovenia

vanje s kvoto in premijami«. Uporabljena metoda je bila namenjena v pomoč kmetom, da bi razmišljali o prihodnosti na drugačen način ter pri prilagajanju novim okoliščinam in politiki EU. Primerna je za vse ljudi in organizacije, podjetja in kmetije, ki se ukvarjajo s poslovanjem. Delo s strategijo pomeni, da gledamo in razmišljamo o prihodnosti bodisi srednjeročno ali dolgoročno (Klopčič in sod., 2009; Beldman in sod., 2013).

Podjetnik/kmet je glavni strateg, ki sprejema pomembne odločitve in razvija nove vizije. Ključnega po-

¹ Prispevek je del diplomskega dela Barbare Podržaj z naslovom »Strategije razvoja kmetij, ki se ukvarjajo s prirajo jajc«, mentorica prof. dr. Antonija Holcman in somentorica doc. dr. Marija Klopčič / This article is part of a graduation thesis entitled »The strategy of the development of farms that are engaged in egg production«, issued by Barbara Podržaj, supervisor Assoc. Prof. Antonija Holcman, Ph. D. and co-supervisor Assist. Prof. Marija Klopčič, Ph. D.

² Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Groblje 3, 1230 Domžale, e-naslov: marija.klopcc@bf.uni-lj.si

³ E-naslov: podrzaj.barbara@gmail.com

⁴ Isti naslov kot 2, e-naslov: antonija.holcman@bf.uni-lj.si

mena za izvajanje strategije je podjetnik in njegov odnos do strateških vprašanj. Vsako podjetje/kmetija ima ne glede na velikost neko obliko strateškega načrta. Ta načrt predstavlja strategijo in vizijo podjetja ter njegove cilje. S pomočjo strateškega načrta vsak podjetnik/kmet lahko preverja ali mu bo uspelo doseči zastavljene cilje ali ne, oziroma kakšne so njegove možnosti za uspeh in kje so glavne zapreke pri doseganju zastavljenih ciljev. Strateški načrt je mogoče obravnavati tudi kot eno najpomembnejših strateških instrumentov za upravljanje novih in manjših podjetij (Kraus in Kauranen, 2009).

Za podjetnika/kmeta je zelo pomembno, da je ustvarjal, da je dober organizator, se dobro zaveda, kaj javnost pričakuje od kmetijstva in verjame, da je prihodnost njegovega dela odvisna od tega, kako dobro je vključen v družbeno okolje. Ugotoviti mora, v čem je dober in v čem slab in tako razviti sposobnosti in spretnosti, ki so pomankljive ali pa najeti nekoga, ki mu pri tem pomaga (Klopčič in sod., 2009; Beldman in sod., 2013).

Večino kokoši nesnic v Sloveniji redijo perutninske družbe (približno 83 %) in v manjšem obsegu (približno 17 %) zasebni rejci (Register ..., 2012). Oktobra 2011 je bil delež kokoši nesnic v perutninskih družbah 78 % in pri zasebnih rejcih 22 % (Register ..., 2011).

V raziskavi nas je zanimalo strateško razmišljanje zasebnih rejcev kokoši nesnic, ki imajo registrirane reje. Anketiranje smo izvedli v obdobju uveljavitve prepovedi reje kokoši nesnic v klasičnih kletkah. Ta prepoved je začela veljati 1. 1. 2012. Rejcem smo poslali vprašalnike v decembru 2011.

2 MATERIAL IN METODE

Iz registra obratov rej kokoši nesnic, objavljenega 17. 10. 2011, smo pridobili naslove registriranih zasebnih rejcev. Vprašalnike smo poslali 87 rejcem kokoši nesnic, vrnjenih in pravilno izpolnjenih smo prejeli 50 vprašalnikov.

Vprašalnik smo oblikovali na osnovi vprašalnika, ki je bil uporabljen za rejce krav molznic in ga prilagodili za rejce kokoši nesnic (Klopčič in sod., 2014). Vprašalnik je obsegal 40 vprašanj, od tega je bilo večino vprašanj zaprtega tipa, razdeljen pa je bil v naslednje sklope: značilnosti kmetije, prirreja jajc, reja nesnic, osebe, značilnosti kmeta in kmetije, cilji kmetovanja, strateška razmišljanja, priložnosti in nevarnosti (razvojne ovire), načrti za prihodnost / pričakovanja.

Zbrane podatke smo obdelali s statističnim paketom SPSS (2011). Za posamezne sklope podatkov smo izračunali osnovne statistične parametre, frekvence in z One-way ANOVA testirali razlike med srednjimi vrednostmi posameznih skupin rejcev:

- glede na način reje kokoši nesnic (ekološki / drugi načini reje),
- glede na obliko kmetovanja (specializacija v prirrejo jajc / ukvarjanje z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi),
- glede na v prihodnje pričakovan obseg prirreje jajc (povečan obseg / nespremenjen obseg).

3 REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1 ZNAČILNOSTI KMETA IN KMETIJE

Vprašalnik je vključeval tudi splošna vprašanja o kmetiji, vendar odgovorov ne predstavljamo v tem prispevku. Velja pa izpostaviti, da je bilo število kokoši nesnic na teh kmetijah zelo različno, od 50 do 20.000 kokoši.

Povprečne ocene o kmetovih sposobnostih so podane na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam). Anketiranci so sebe ocenili kot osebo, ki zna opisati težave v svojem poslu (6,27), stalno išče nove možnosti (6,18), ves čas išče nove informacije (6,16), sposoben je zaznati priložnosti in slabosti na svoji kmetiji (6,10), ne odstopa hitro od ciljev, ki si jih zastavi (6,10) (pregl. 1).

Proučili smo tudi razlike med kmetijami, ki imajo ekološki način reje, v primerjavi s kmetijami, ki imajo druge načine reje (prosto, hlevsko ali baterijsko rejo), razlike med kmetijami, ki so specializirane v prirrejo jajc v primerjavi s kmetijami, ki imajo poleg reje kokoši nesnic še katero drugo kmetijsko oz. nekmetijsko dejavnost na kmetiji ter razlike med kmetijami, ki razmišljajo o povečanem obsegu prirreje jajc v primerjavi s kmetijami, ki v naslednjih petih letih ne nameravajo povečati obsega prirreje jajc. Značilna razlika ($p < 0,05$) obstaja med rejci ekološke reje v primerjavi z rejci, ki imajo druge načine reje, glede tega, kakšna bo njihova kmetija čez pet let. Rejci, ki redijo kokoši nesnice po pravilih ekološke reje, imajo veliko bolj jasno predstavo glede tega, kakšna bo njihova kmetija čez pet let. Kmetje, ki razmišljajo o povečanem obsegu prirreje, so svoje sposobnosti ocenili z boljšimi ocenami, kot kmetje, ki v naslednjih petih letih ne nameravajo povečati obsega prirreje jajc. Rejci, ki v naslednjih petih letih ne nameravajo povečati obsega prirreje jajc, imajo značilno slabšo predstavo o tem, kakšna bo njihova kmetija čez pet let kot tisti, ki bodo povečali obseg prirreje, a hkrati so ti rejci značilno ($p < 0,05$) pogosteje med prvimi, ki preizkusijo nove stvari v primerjavi z rejci, ki razmišljajo o povečanem obsegu prirreje jajc (pregl. 1).

Glede trditev o značilnostih kmeta – nosilca kmetije so povprečne ocene (na skali od 1: popolnoma se

Preglednica 1: Kmetove sposobnosti, ocenjene na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam)

Table 1: Farmer's competences scored from 1 (I completely disagree) to 7 (I completely agree)

Kmetove sposobnosti	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A [#]	B ^{##}	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Sposoben sem zaznati priložnosti in slabosti na svoji kmetiji	6,10	6,00	6,11	6,38	5,97	6,39	5,94
Znam opisati težave v svojem poslu	6,27	6,75	6,23	6,31	6,25	6,50	6,13
Zlahka ločim dejstva od mnenj (domnev)	5,78	6,33	5,74	6,00	5,67	5,94	5,69
Zavedam se lastnih šibkih in močnih točk	5,78	6,33	5,74	6,29	5,56	5,94	5,69
V primerjavi s kolegi dosegam dobre finančne rezultate kmetije	5,04	5,00	5,05	5,31	4,90	5,13	5,00
Imam jasno predstavo o tem, kako bo moja kmetija izgledala čez pet let	5,11	6,50 ^a	4,98 ^b	5,31	5,00	5,76 ^a	4,71 ^b
Ves čas iščem nove informacije	6,16	6,75	6,11	5,94	6,27	6,22	6,13
Stalno iščem nove možnosti	6,18	6,75	6,13	6,06	6,24	6,39	6,06
Pogosto sem prvi, ki preizkusim nove stvari	5,29	5,67	5,27	5,38	5,25	4,56 ^a	5,66 ^b
Sprejemam izzive bolj pogosto kot moji kolegi v sektorju	5,02	5,67	4,98	5,07	5,00	4,76	5,17
Ne odstopam hitro od ciljev, ki si jih zastavim	6,10	7,00	6,04	6,13	6,09	6,35	5,97
Pogosto se pogajam z dobavitelji ali kupci glede cen	5,62	5,67	5,61	5,53	5,67	5,88	5,48
S svojo kmetijo dosegam dober dohodek	4,98	5,00	4,98	5,20	4,88	4,94	5,00
Imam veliko stikov izven kmetijskega sektorja	5,02	5,00	5,02	5,07	5,00	5,18	4,94
Ideje in pripombe drugih upoštevam pri vodenju kmetije	5,50	6,00	5,47	5,73	5,39	5,41	5,55
Sodelovanje z drugimi kmeti v mojem sektorju je zame pomembno	5,42	4,67	5,47	5,33	5,45	5,29	5,48
Odprt sem za kritike drugih (kolegov, javnosti ...)	5,80	5,33	5,84	6,29	5,59	5,75	5,83

[#] = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

^{##} = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

^{a, b} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,05$)

ne strinjam do 7: popolnoma se strinjam) naslednje: če je le možno, se zanaša na lastno delovno silo in pomoč (6,74), pozorno prisluhne osebi, ki kupuje jajca (porabnik, zadruga, kupec ...) (6,54), zmanjšanje proizvodnih stroškov je dobra strategija (6,48), rad ima direkten stik s končnimi uporabniki proizvodov (6,38), tehnološki rezultati kmetije so dobri (6,15) (pregl. 2). Glede trditve, da je v sedanji situaciji nesmiselno delati načrte za prihodnost, so ekološki rejci značilno ($p < 0,05$) bolj jasno

izrazili nestrinjanje s to trditvijo kot rejci, ki imajo druge sisteme reje (pregl. 2).

3.2 CILJI KMETOVANJA

Rejce smo povprašali, na kaj bo osredotočen razvoj njihove kmetije v naslednjih petih letih. Ponudili smo jim več možnih strategij, izbrali pa so lahko le tri stra-

Preglednica 2: Kmetove značilnosti, ocenjene na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam)

Table 2: Farmer's competences scored from 1 (I completely disagree) to 7 (I completely agree)

Kmetove značilnosti	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A*	B**	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Zlahka razumem želje potrošnikov	6.06	6.50	6.02	6.18	6.03	6.29	5.85
Pozorno prisluhnem osebi, ki kupuje jajca (potrošniku, zadrugi ...)	6.54	6.25	6.57	6.56	6.58	6.50	6.52
Ohranjam čim nižje stroške	6.02	6.00	6.02	5.94	6.03	5.94	6.00
Če je le možno, se zanašam na lastno delovno silo in pomoč drugih družinskih članov	6.74	6.50	6.76	6.71	6.75	6.72	6.77
Rad imam direkten kontakt s končnimi uporabniki mojih proizvodov	6.38	6.75	6.34	6.44	6.32	6.35	6.46
Povečanje specializacije je dobra strategija	5.89	6.50	5.87	6.20	5.81	5.75	5.88
Kmetija je večja in bolj moderna kot druge kmetije	4.35	5.33	4.28	4.44	4.34	4.00	4.42
Tehnološki rezultati kmetije so dobri	6.15	7.00	6.11	6.27	6.16	5.94	6.20
Na kmetiji so bile izvedene ambiciozne naložbe v rejo kokoši oz. priraje jajc	5.63	6.33	5.58	5.29	5.87	5.88	5.35
Priraje jajc je velika, stroški pa kar se da nizki	4.62	3.67	4.68	4.75	4.67	4.12	4.76
Velika nesnost je dobra strategija	5.84	5.67	5.85	5.76	5.97	6.00	5.62
Zmanjšanje proizvodnih stroškov je dobra strategija	6.48	6.75	6.45	6.41	6.50	6.35	6.48
Sodelovanje z drugimi rejci kokoši nesnic je dobra strategija	5.04	5.00	5.05	5.17	5.00	4.69	4.96
Prepoznavanje razvoja trga hitreje kot drugi kolegi je dobra strategija	5.59	6.00	5.58	5.69	5.50	5.38	5.64
Povezovanje znotraj kmetijske verige je dobra strategija	5.54	6.50	5.45	5.56	5.58	5.78	5.25
V sedanji situaciji je nesmiselno delati načrte za prihodnost	3.54	1.75	3.71	3.24	3.61	3.50	3.52
Rad se izogibam dolgovom	6.02	5.25	6.09	6.29	5.84	6.33	5.80

* = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

** = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

tegije, ki so po njihovem mnenju najbolj pomembne oz. primerne za kmetijo.

Nadaljnja specializacija v rejo kokoši nesnic in priraje jajc predstavlja 16 rejcem najpomembnejšo strategijo. Povečanje obsega reje kokoši nesnic in priraje jajc je za 13 rejcev najpomembnejša strategija. Šestim rejcem pa predstavlja najpomembnejšo strategijo diverzifikacija v druge ne-kmetijske aktivnosti (npr. kmečki turizem, proizvodnja lokalno tipičnih proizvodov, proizvodnja energije). Kot drugo pomembno strategijo so rejci zelo

pogosto omenili strategijo »povezovanje v verigi (sodelovanje z drugimi partnerji v verigi preko dolgoročnega dogovora npr. z zadrugo ali trgovino)« in strategijo »sodelovanje z drugimi kmeti pri uporabi strojev, nakupu in prodaji proizvodov«.

Glede bodočih ciljev kmetije najbolj izstopa skupina ekoloških kmetov, ki je sicer majhna, vendar so njihovi cilji kmetovanja drugačni od kmetov, ki imajo priraje jajc v ne-ekoloških sistemih reje. Povprečne ocene (na skali od 1: popolnoma nepomembnih do 7: zelo pomembnih)

Preglednica 3: Opredelitev ciljev kmetovanja, ocenjeni na skali od 1 (popolnoma nepomemben) do 7 (zelo pomemben)

Table 3: Objectives of farming scored from 1 (absolutely unimportant) to 7 (very important)

Cilji kmetovanja	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A [#]	B ^{##}	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Reja kokoši nesnic z veliko nesnostjo	6,41	6,00	6,44	6,75	6,24	6,67	6,26
Povečanje dohodka	6,47	6,50	6,47	6,44	6,48	6,78	6,29
Učinkovito vodenje kmetije (z vidika porabe dela ...)	6,13	6,33	6,11	6,13	6,12	6,06	6,16
Ohranitev preprostega upravljanja kmetije	5,85	6,50	5,82	6,00	5,78	5,81	5,87
Zmanjšanje dolgov	4,77	5,00	4,76	4,54	4,87	5,00	4,64
Izboljšanje gospodarjenja z lastno pridelavo žit	4,73	7,00	4,57	5,20	4,50	5,07	4,57
Reja kokoši nesnic v zaprtih hlevih (talna in baterijska reja)	5,27	1,00 ^c	5,48 ^d	4,86	5,47	5,50	5,14
Prosta reja kokoši (v izpustih)	4,02	7,00 ^a	3,79 ^b	4,80	3,58	4,71	3,67
Uživanje v podeželskem življenjskem slogu	5,61	6,67	5,54	6,06	5,36	6,25 ^a	5,25 ^b
Tehnološko visoko razvita kmetija (visoka stopnja avtomatizacije)	5,69	5,00	5,72	5,87	5,60	5,64	5,71
Proizvodnja produktov najboljše kakovosti	6,67	7,00	6,64	6,87	6,58	6,88	6,55
Imeti zadosti prostega časa (dopust)	5,33	5,33	5,33	4,86	5,55	5,06	5,48
Biti sam sebi šef / biti neodvisen	6,15	6,67	6,11	6,13	6,16	6,31	6,06
Proizvodnja varnih proizvodov	6,73	7,00	6,72	6,88	6,67	6,88	6,66
Biti spoštovan (upoštevan) s strani družbe	5,52	6,25	5,45	6,00	5,28	5,47	5,55
Izboljšati počutje živali (pogoji reje, hlevi ...)	6,58	7,00	6,56	6,73	6,52	6,47	6,65
Ohranjati čim manjše stroške	6,67	6,75	6,67	6,75	6,54	6,67	6,68
Zagotoviti nasledniku možnost za rejo nesnic	6,09	6,25	6,07	6,47	5,91	6,35	5,93
Zaslužiti dovolj denarja za svojo družino	6,76	6,50	6,78	6,69	6,79	6,72	6,77

[#] = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

^{##} = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

^{a, b} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (a, b) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,05$)

^{c, d} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (c, d) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,01$)

glede opredelitve ciljev kmetovanja so za celotno skupino obravnavanih kmetij najpomembnejši naslednji cilji: zaslužiti dovolj denarja za svojo družino (6,76), proizvodnja varnih proizvodov (6,73), proizvodnja produktov najboljše kakovosti (6,67), ohranjati čim manjše stroške (6,67), izboljšati počutje živali (pogoji reje...) (6,58), povečanje dohodka (6,47), reja kokoši nesnic z veliko nesnostjo (6,41).

Za ekološke rejce je cilj kmetovanja »reja kokoši

nesnic v zaprtih hlevih (talna in baterijska reja)« logično značilno ($p < 0,01$) popolnoma nepomemben (ocena: 1,00) v primerjavi z rejci, ki redijo kokoši nesnice v drugih sistemih (ocena: 5,48). Cilj kmetovanja »prosta« reja kokoši je za ekološke rejce prav tako logično značilno ($p < 0,05$) pomembnejši (ocena: 7,00) kot za rejce, ki redijo kokoši v drugih sistemih (ocena: 3,79) (pregl. 3).

Uživanje v podeželskem življenjskem slogu je za rejce, ki želijo v naslednjih petih letih povečati obseg priraje

jajc, značilno ($p < 0,05$) pomembnejši cilj (ocena: 6,25) kot za rejce, ki v naslednjih petih letih ne nameravajo povečati obsega priraje jajc (ocena: 5,25) (pregl. 3).

3.3 STRATEŠKA RAZMIŠLJANJA

Povprečne ocene (na skali od 1: popolnoma se ne strinjam do 7: popolnoma se strinjam) glede poznavanja smeri razvoja so za celotno skupino obravnavanih kmetij najpomembnejše naslednje smeri razvoja: imajo dovolj sposobnosti (spretnosti) za nadaljnji razvoj kmetije (5,90), imajo dovolj znanja in sposobnosti, da se na kmetiji poleg priraje jajc lotijo tudi drugih kmetijskih dejavnosti (5,88), imajo dovolj znanja za nadaljnji razvoj kmetije (5,68), vedo, kako organizirati neposredno trženje jajc (5,62) (pregl. 4). Rejci, ki redijo kokoši nesnice v drugih sistemih reje, so značilno ($p < 0,05$) višje ocenili nivo svojega znanja, ki je potreben za nadaljnji razvoj kmetije (ocena: 5,77) kot ekološki kmetje (ocena: 4,33) (pregl. 4). Rejci, ki se ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi, so značilno ($p < 0,001$) boljše ocenili nivo svojega znanja in sposobnosti, da se

na kmetiji poleg priraje jajc lotijo tudi drugih kmetijskih dejavnosti (ocena: 6,38), kot rejci, ki so specializirani v priraje jajc (ocena: 4,94), kar je tudi logično (pregl. 4).

Med posameznimi skupinami kmetij glede strateškega razmišljanja niso tako velike razlike kot pri bodočih ciljnih kmetovanja. Zanimivo je razmišljanje, da je »dobra informiranost o različnih predpisih, ki so pomembni za njihovo kmetijo in za rejo kokoši nesnic«, najbolj pomembno strateško razmišljanje tako za skupino ekoloških kmetov kot tudi za skupino kmetov, ki se poleg reje kokoši nesnic ukvarjajo še s katero drugo kmetijsko ali nekmetijsko dejavnostjo in za kmetije, ki v naslednjih petih letih ne bodo povečale obsega priraje jajc. Za druge tri skupine kmetov pa je najbolj pomembna »skrb za nadaljnji razvoj in spremljanje gibanja cen jajc« (pregl. 5).

3.4 PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI

Vprašanja o priložnostih in nevarnostih glede bodočega razvoja njihovih kmetij so rejci ocenjevali na skali od -3 do +3, pri čemer -3 predstavlja veliko nevarnost in +3 veliko priložnost (pregl. 6).

Preglednica 4: Poznavanje smeri razvoja, ocenjene na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam)

Table 4: Knowing of developmental strategies scored from 1 (I completely disagree) to 7 (I completely agree)

Poznavanje smeri razvoja	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A*	B**	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Imam dovolj znanja in sposobnosti, da se na kmetiji poleg priraje jajc lotim tudi drugih kmetijskih dejavnosti	5,88	5,67	5,89	4,94 ^e	6,38 ^f	5,94	5,84
Vem, kako organizirati neposredno trženje jajc	5,62	5,50	5,63	5,64	5,61	5,43	5,71
Vem dovolj, da lahko izboljšam tehnološke rezultate reje nesnic oz. priraje jajc na svoji kmetiji	5,54	4,50	5,63	5,59	5,52	5,83	5,38
Sem dobro kvalificiran, da lahko dobim drugo delo tudi zunaj kmetijstva	5,10	4,50	5,16	4,60	5,33	4,89	5,23
Imam dovolj znanja za nadaljnji razvoj kmetije	5,68	4,33 ^a	5,77 ^b	5,67	5,69	5,81	5,61
Imam dovolj sposobnosti (spretnosti) za nadaljnji razvoj kmetije	5,90	6,00	5,89	5,65	6,03	6,28	5,69
Imam dovolj znanja in izkušenj, da se lotim drugih ne-kmetijskih dejavnosti (kmečki turizem, lokalni proizvodi)	4,83	5,50	4,77	4,59	4,97	4,83	4,83

* = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

** = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

^{a, b} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (a, b) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,05$)

^{e, f} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (e, f) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,001$)

Preglednica 5: Strateško razmišljanje rejcev kokoši nesnic, ocenjeno na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam)
Table 5: Strategic orientation of egg-producing farmers scored from 1 (I completely disagree) to 7 (I completely agree)

Strateška razmišljanja	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A*	B**	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Proučujem nove tržne priložnosti vsaj enkrat mesečno	4,82	4,25	4,87	5,24	4,59	4,53	4,97
Skrbno sledim razvoju / gibanju cen jajc	5,90	5,25	5,96	6,12	5,78	5,88	5,91
Z drugimi kmeti (kolegi) sodelujem na različnih področjih kmetovanja	5,00	4,25	5,07	4,38	5,32	4,60	5,19
Posvetujem se z različnimi dobavitelji repro-materiala (npr. krma) vsaj enkrat mesečno	4,96	4,33	5,00	5,00	4,94	5,13	4,88
Sem dobro informiran o različnih predpisih, ki so pomembni za mojo kmetijo in za rejo kokoši nesnic	5,92	6,00	5,91	5,65	6,06	5,83	5,97
Z drugimi kmeti razpravljam o posledicah predpisov in politike za razvoj kmetije	5,33	5,33	5,33	5,00	5,48	5,47	5,25
Vsako leto o tehnoloških in ekonomskih rezultatih kmetije (za preteklo leto) diskutiram (razpravljam) z drugimi	4,29	4,50	4,27	4,53	4,18	4,67	4,07

* = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

** = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

Največjo priložnost anketiranim rejcem predstavlja internet in usmerjenost na porabnika oziroma na trg (pregl. 6). Veliko priložnost vidijo tudi v lokaciji njihove kmetije. Največjo nevarnost za razvoj njihovih kmetij pa predstavlja bodoče zmanjšanje neposrednih (direktnih) plačil in mednarodni trg z jajci. Kot nevarnost vidijo tudi kmetijsko politiko EU po letu 2015, vstop Slovenije v EU leta 2004 in inšpekcijske službe.

Za ekološke rejce predstavljajo predpisi o počutju živali ter predpisi glede veterinarskih in sanitarnih / higienskih standardov značilno ($p < 0,05$) večjo priložnost (ocena: 2,67) kot za rejce, ki redijo kokoši v drugih sistemih reje (ocena: 0,56 oziroma 0,26). Prav tako je razpoložljivost zemlje za ekološke rejce značilno ($p < 0,05$) večja priložnost (ocena: 2,67) kot za druge (ocena: 0,10). Kontrolne organizacije predstavljajo za ekološke rejce značilno ($p < 0,001$) veliko večjo priložnost (ocena: 3,00) kot za druge rejce (ocena: 0,23).

Za rejce, ki so specializirani v priraje jajc, predstavljajo internet, lokacija kmetije in zaskrbljenost porabnikov (glede varne, zdrave, kakovostne hrane, načina pridelave in reje, okolja,...) značilno ($p < 0,05$) večjo priložnost (ocena: 2,47 za internet, 1,75 za lokacijo kmetije in 1,60 za zaskrbljenost porabnikov) kot za rejce, ki se poleg reje kokoši nesnic ukvarjajo z različnimi kmetij-

skimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi (ocena: 1,67 za internet, 0,83 za lokacijo kmetije in 0,50 za zaskrbljenost porabnikov). Nasprotno pa ti rejci, ki se ukvarjajo z različnimi kmetijskimi dejavnostmi in katerim dohodek prinašajo različne aktivnosti na kmetiji, vidijo v bodočem zmanjšanju neposrednih (direktnih) plačil (SKP) značilno ($p < 0,05$) večjo nevarnost (ocena: -1,47) kot rejci, ki so specializirani v priraje jajc (ocena: -0,29).

Za rejce, ki nameravajo v naslednjih petih letih povečati obseg priraje jajc, predstavljajo veterinarji značilno ($p < 0,05$) večjo priložnost (ocena: 1,53) kot za rejce, ki v naslednjih petih letih ne nameravajo povečati obsega priraje jajc (ocena: 0,66). Značilna razlika ($p < 0,05$) je ugotovljena tudi glede zadruga: rejci, ki bodo v naslednjih petih letih povečali obseg priraje jajc, vidijo zadrugo kot priložnost (ocena: 0,69), med tem ko druga skupina rejcev vidi zadrugo kot manjšo nevarnost (ocena: -0,24). Značilna razlika ($p < 0,01$) obstaja med tema dvema skupinama kmetov glede razpoložljivosti zemlje. Za kmetije, ki bodo povečale obseg priraje jajc, predstavlja razpoložljivost zemlje priložnost (ocena: 1,38), za kmetije, ki pa obsega priraje jajc v naslednjih petih letih ne bodo povečale, razpoložljivost zemlje predstavlja nevarnost (ocena: -0,34).

Preglednica 6: Priložnosti in nevarnosti, ocenjene na skali od -3 (velika nevarnost) do +3 (velika priložnost)**Table 6:** Opportunities and dangers scored from -3 (very dangerous) to +3 (big opportunity)

Priložnosti in nevarnosti	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A [#]	B ^{##}	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	32	18	32
Predpisi o počutju živali	0,70	2,67 ^a	0,56 ^b	1,06	0,50	0,88	0,60
Predpisi glede veterinarskih in sanitarnih / higienskih standardov	0,42	2,67 ^a	0,26 ^b	0,53	0,37	1,00	0,10
Vstop v EU	-0,30	0,33	-0,35	-0,13	-0,40	-0,13	-0,40
EU subvencije	0,78	1,67	0,72	0,19	1,10	1,37	0,47
Bodoče zmanjšanje neposrednih (direktnih) plačil (SKP)	-1,09	0,33	-1,20	-0,29 ^a	-1,47 ^b	-1,13	-1,07
Programi zgodnjega upokojevanja	0,86	1,50	0,83	0,38	1,07	0,87	0,85
Zakonodaja o lastništvu zemlje	0,27	0	0,28	0,62	0,11	0,20	0,31
Kontrolne organizacije (za ekološko kmetovanje ...)	0,45	3,00 ^e	0,23 ^f	0,36	0,48	0,46	0,43
Inšpekcijska služba (npr. kmetijska, veterinarska ...)	-0,20	1,00	-0,29	0,43	-0,50	0	-0,32
Nova kmetijska politika EU (po letu 2015)	-0,44	-3,00	-0,37	-0,20	-0,54	-0,75	-0,29
Tehnični razvoj (sistemi hlevov in namestitve živali ...)	0,88	1,50	0,85	1,46	0,61	1,21	0,70
Usmerjenost na porabnika / na trg	1,52	2,67	1,44	2,00	1,30	1,88	1,32
Internet	1,93	3,00	1,86	2,47 ^a	1,67 ^b	2,19	1,79
Stanje na trgu prodaje jajc v Sloveniji	0,32	0,50	0,31	0,73	0,10	0,47	0,24
Mednarodni trg z jajci	-0,95	-3,00	-0,89	-0,42	-1,19	-0,77	-1,04
Zadruga	0,09	0,50	0,07	0,20	0,03	0,69 ^a	-0,24 ^b
Kolegi – kmetje	0,57	1,00	0,55	0,40	0,66	0,73	0,48
Kmetijsko svetovalna služba	0,63	-1,50	0,73	0,38	0,77	0,81	0,53
Veterinarji	0,98	1,00	0,98	1,53	0,71	1,53 ^a	0,66 ^b
Dobavitelji repro-materiala (krma, itd.)	0,80	0,33	0,83	0,88	0,76	0,94	0,72
Lokacija kmetije	1,15	2,00	1,09	1,75 ^a	0,83 ^b	1,59	0,90
Zaskrbljenost porabnikov (glede varne, zdrave, kakovostne hrane, načina pridelave in reje, okolja...)	0,87	2,33	0,76	1,60 ^a	0,50 ^b	1,19	0,67
Razpoložljivost zemlje	0,27	2,67 ^a	0,10 ^b	0,67	0,07	1,38 ^c	-0,34 ^d

[#] = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

^{##} = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

^{a, b} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (a, b) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta (p < 0,05)

^{c, d} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (c, d) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta (p < 0,01)

^{e, f} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (e, f) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta (p < 0,001)

3.5 NAČRTI ZA PRIHODNOST

V povprečju je večina sodelujočih rejcev zadovoljna glede proizvodnih rezultatov svoje kmetije v zadnjih petih letih. Večina anketiranih rejcev vidi prihodnost

za svojo kmetijo. Glede pričakovanj med posameznimi skupinami rejcev ni pomembnih razlik. Rejci na splošno pričakujejo dobro prihodnost za svojo kmetijo. Njihova ekonomska pričakovanja so povprečna.

V njihovih odgovorih ni zaznati pridiha negotovo-

Preglednica 7: Pričakovanja, ocenjena na skali od 1 (popolnoma se ne strinjam) do 7 (popolnoma se strinjam)**Table 7:** Farmers' expectations scored from 1 (I completely disagree) to 7 (I completely agree)

Pričakovanja	Povprečna ocena	Način reje		Usmeritev		Obseg priraje	
		Ekološki	Drugi	A [#]	B ^{##}	Povečan	Enak
Število sodelujočih kmetov	50	4	46	17	33	18	32
Sem pesimističen glede prihodnosti svoje kmetije	3,50	3,75	3,48	3,18	3,68	4,00	3,20
Za svojo kmetijo vidim dobro prihodnost	5,18	5,50	5,16	5,29	5,13	5,94 ^c	4,74 ^d
Če se ozrem 5 let nazaj, sem zadovoljen glede rezultatov svoje kmetije	5,45	5,00	5,49	5,59	5,38	5,28	5,55
Ekonomska pričakovanja moje kmetije so trenutno zadovoljiva	4,40	3,75	4,45	4,71	4,23	4,65	4,26
Počutim se negotovo glede prihodnosti svoje kmetije	3,82	3,00	3,89	3,88	3,79	3,56	3,97
Ni mi treba misliti o prihodnosti svoje kmetije, ker bomo v naslednjih letih prenehali s kmetovanjem	1,83	1,75	1,84	1,82	1,84	1,72	1,90

[#] = družinske kmetije, ki so specializirane v priraje jajc

^{##} = družinske kmetije, ki se na kmetiji ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi

^{c, d} = vrednosti z različnima črkovnima oznakama (c, d) v vrstici znotraj obravnavanih skupin se značilno razlikujeta ($p < 0,01$)

sti glede prihodnosti njihovih kmetij (vrednosti so pod 4,0). So pa rejci, ki nameravajo povečati obseg priraje jajc v naslednjih petih letih, značilno ($p < 0,01$) bolj optimistični glede prihodnosti njihovih kmetij (ocena: 5,94) kot kmetje, ki v naslednjih petih letih ne bodo povečali obsega priraje jajc (ocena: 4,74) (pregl. 7).

4 SKLEPI

S pomočjo pridobljenih in pravilno izpolnjenih vprašalnikov ter statistične analize teh vprašalnikov smo proučili značilnosti sodelujočih kmetij, ki imajo registrirano rejo kokoši nesnic ter njihove strateške načrte in cilje za prihodnost.

- Najpomembnejši cilj kmetovanja je za rejce doseganje zadovoljivega dohodka za preživetje njihovih družin ter priraje varnih in kakovostnih prehranskih proizvodov ter ohranjanje čim manjših stroškov.
- Za ekološke kmete so najpomembnejši cilji reje kokoši: reja v izpustih, pridelava proizvodov najboljše kakovosti, izboljšanje počutja kokoši in izboljšanje gospodarjenja z lastno pridelavo žit.
- Rejci vidijo priložnost v internetu in usmerjenosti na porabnika oziroma na trg. Največjo nevarnost jim predstavlja bodoče zmanjšanje neposrednih plačil, mednarodni trg z jajci in kmetijska politika po letu 2015.

- Največji delež (36 %) rejcev je zadovoljnih z doseženimi rezultati svoje kmetije v obdobju zadnjih pet let. Za svojo kmetijo pričakujejo dobro prihodnost.
- Za rejce, ki redijo kokoši nesnice po pravilih ekološke reje, v primerjavi z rejci, ki redijo kokoši v drugih sistemih reje, velja, da:
 - imajo značilno bolj jasno predstavo glede tega, kakšna bo njihova kmetija čez pet let;
 - so slabše ocenili nivo svojega znanja, ki je potreben za nadaljnji razvoj kmetije;
 - zanje predstavljajo predpisi o dobrem počutju živali ter predpisi glede veterinarskih in sanitarnih / higienskih standardov značilno večjo priložnost;
 - je zanje razpoložljivost zemlje značilno večja priložnost;
 - kontrolne organizacije predstavljajo zanje značilno večjo priložnost.
- Za rejce, ki želijo v naslednjih petih letih povečati obseg priraje jajc, v primerjavi z rejci, ki ne nameravajo povečati obsega priraje jajc,
 - velja, da imajo značilno boljše predstavo o tem, kakšna bo njihova kmetija čez pet let in so značilno redkeje med prvimi, ki preizkusijo nove stvari;
 - je uživanje v podeželskem življenjskem slogu značilno pomembnejši cilj;
 - predstavljajo značilno večjo priložnost veterinarji, zadruga (rejci, ki ne bodo povečali obsega pri-

reje vidijo zadrugo kot manjšo nevarnost), razpoložljivost zemlje (za kmetije, ki obsega prireje jajc v naslednjih petih letih ne bodo povečale, razpoložljivost zemlje predstavlja nevarnost);

- je značilno, da so bolj optimistični glede prihodnosti njihovih kmetij.
- Za rejce, ki so specializirani v prirejo jajc, v primerjavi z rejci, ki se ukvarjajo z različnimi kmetijskimi in/ali nekmetijskimi dejavnostmi, velja, da:
 - so značilno slabše ocenili nivo svojega znanja in sposobnosti, da se na kmetiji poleg prireje jajc lotijo tudi drugih kmetijskih dejavnosti;
 - predstavljajo internet, lokacija kmetije in zaskrbljenost porabnikov (glede varne, zdrave, kakovostne hrane, načina pridelave in reje, okolja,...) značilno večjo priložnost;
 - vidijo v bodočem zmanjšanju neposrednih plačil značilno manjšo nevarnost.

5 VIRI

- Beldman A., Malak-Rawlikowska A., Stalgienė A., Kuipers A., Tomson N., De Lauwere C., Lakner D., Žekało M., Klopčič M. 2013. Supporting farmers in making strategic choices: the method and implementation of interactive strategic management in Lithuania, Poland and Slovenia. The Hague: LEI Wageningen UR; Domžale: Biotechnical Faculty, Department of Animal Science; Warsaw: University of Life Sciences – SGGW; Vilnius: The Lithuanian Institute of Agrarian Economics, 97 str.
- Klopčič M., Postma D., Kuipers A. 2009. Interaktivni strateški management. Domžale, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Wageningen, Agricultural Economics Research Institute: 115 str.
- Klopčič M., Verhees F., Kuipers A., Kooops W.J. 2014. Study of development paths of dairy farmers in Slovenia. V: Cattle husbandry in Eastern Europe and China: structure, development paths and optimisation. Kuipers A., Rozstalnyy A., Keane G. (ur.). EAAP publication, no. 135. Wageningen, Wageningen Academic Publishers: 85–98
- Kraus S, Kauranen I. 2009. Strategic management and entrepreneurship: Friends or foes? *International Journal of Business Science and Applied Management*, 4, 1: 38–50
- Register obratov rej kokoši nesnic. 2011. Veterinarska uprava Republike Slovenije (17. okt. 2011)
http://www.vurs.gov.si/fileadmin/vurs.gov.si/pageuploads/PDF/registri/seznami/REG-nesnice-2011_10_17.pdf (5. dec. 2011)
- Register obratov rej kokoši nesnic. 2012. Veterinarska uprava Republike Slovenije (6. apr. 2012)
http://www.vurs.gov.si/fileadmin/vurs.gov.si/pageuploads/PDF/EPI/Nova/REG-nesnice-2012_04_06.pdf (22. apr. 2012)
- SPSS® Statistics 20 – Brief Guide. 2011. IBM Corporation, USA: 170 str.